

10. Кодекс адміністративного судочинства України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення 10.10.2023).

11. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 10.10.2023).

12. Методика лінгвістичних досліджень висловлювань образливого характеру в писемному мовленні. Харків : ХНДІСЕ, 2016. 18 с.

13. Методика семантико-текстуальних досліджень висловлювань, виражених у формі закликів. Харків. ХНДІСЕ, 2017. 22 с.

14. Недашківська О.А. Феномен поняття «експертна ініціатива» та сучасні проблеми її реалізації. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2020. № 22. С. 201–210.

15. Психологи довели, що ступінь довіри до людини зменшується, коли вона робить паузу перед відповіддю співбесіднику. UKR.media. URL: <https://ukr.media/psihologiya/429212/> (дата доступу 10.10.2023).

16. Свиридова Л.В. Лінгвістична експертиза мовлення га сучасному етапі її розвитку. *Науковий вісник Дніпропетровського університету внутрішніх справ*. 2018. № 2. С. 120–125.

17. Судово-авторознавча ідентифікаційна експертиза. Методичні основи. Харків: ХНДІСЕ, 2007. 32 с.

Короткова Юлія Михайлівна,
професор кафедри правничої лінгвістики
Національної академії внутрішніх справ,
доктор педагогічних наук, професор

ФЕМІНІТИВИ В ПРАВНИЧОМУ ДИСКУРСІ УКРАЇНИ

Останнім часом фемінітиви міцно увійшли до нашого мовлення. Дедалі частіше диктори на офіційних теле- та радіоканалах використовують форму жіночого роду на позначення посад, професій, виду діяльності, зайнятості жінок. Уже досить звичними навіть для пересічного українця є слова типу «експертка», «філологиня», «депутатка», «заступниця» тощо. Утім питання коректності використання фемінітивів в юриспруденції залишається відкритим, адже у вітчизняному законодавстві вони відсутні.

Зокрема, чинний Національний класифікатор України «Класифікатор професій» [3], який призначений для застосування центральними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, Федерацією роботодавців України, всіма суб'єктами господарювання під час запису про роботу в трудові книжки

працівників, подає виключно іменники чоловічого роду на позначення назв професій і посад. Професійні назви робіт, які наведені у цьому класифікаторі, рекомендовано застосовувати під час утворення нових назв професій та посад у зв'язку з розвитком нових видів економічної діяльності та технологій.

Вирішенню питання застосування фемінітивів під час утворення нових назв професій та посад мав би сприяти Наказ Міністерства економіки від 18.08.2020 № 1574 «Про затвердження Зміни № 9 до національного класифікатора ДК 003:2010». У цьому наказі зазначено, що відповідно до пункту 4 параграфа 32 Українського правопису, схваленого постановою Кабінету Міністрів України від 22.05.2019 № 437, у разі потреби користувача під час внесення запису про назву роботи до кадрової документації професійні назви робіт можуть бути адаптовані для означення жіночої статі особи, яка виконує відповідні роботи, наприклад, інженер – інженерка, верстатник широкого профілю – верстатниця широкого профілю, соціолог – соціологиня [9]. Однак, вказуючи на можливість використання фемінітивів, означений документ водночас не подає переліку назв професій осіб жіночої статі, отже, питання залишається неврегульованим [8, с. 108].

У Законі України «Про освіту» 2 [5], «Про вищу освіту» [4], «Про наукову й науково-технічну діяльність» [6] як для здобувачів освіти, так і для педагогічних та науково-педагогічних працівників так само вживаються виключно іменники чоловічого роду. Учені ступені й звання також наводяться іменниками чоловічого роду.

У юридичних офіційних текстах так само переважає чоловічий рід, хоча іноді фемінітиви усе ж таки зустрічаються.

Для прикладу можна навести результати дослідження, проведеного Фондацією DEJURE – аналітичним центром прямої дії, створеного у 2016 році для сприяння розвитку правовладдя (верховенства права) та реформ у сфері правосуддя в Україні.

Фахівці Фондації обрали 10 іменників, які часто вживаються в юридичних текстах і в законодавчих документах представлені лише чоловічим родом. Скориставшись пошуком в Єдиному реєстрі судових рішень, дослідники намагались віднайти приклади їх вживання у жіночому роді. Зокрема пошуком було охоплено такі фемінітиви: позивачка, громадянка, відповідачка, скаргниця, представниця, юристка, адвокатка, прокурорка, правничка, членкиня.

За результатами пошуку перше місце за вживаністю посіло слово «позивачка», яким українські судді скористалися 4163442 рази. Слово «позивач» зустрічається у 9 разів частіше і, звісно, не завжди на позначення чоловіків.

Слово «громадянин» – також одне з найуживаніших в юридичних текстах: у лише в Конституції воно згадане 73 рази, а у судових рішеннях – 8840 973. Однак і «громадянок» судді згадують доволі часто: це слово зустрілося 1317982 рази.

Майже у три рази рідше за «позивачок», але все одно досить часто судді згадують «відповідачок» – 1278 551 раз.

Хоча слова на позначення спеціальностей ще не поширені в судових рішеннях, менш спеціалізовані слова використовуються доволі охоче. Наприклад, слово «скаржниця» згадується 27167 разів.

Також часто трапляється не суто юридичне слово «представниця» – 11457 разів, хоча згадок про «представників» все одно у дві тисячі разів більше.

Слово «юрист» у чоловічому роді згадується 141998 разів, у жіночому – лише 18. Подекуди з контексту помітно, що це також одруківки.

Під час спроби порахувати «адвокаток» у судових рішеннях було знайдено 13 випадків, де «адвокатка» – не фемінітив, а помилка друку у слові «адвокат».

Слово «прокурорка» поки зовсім не використовується судами, хоча «прокурор» згаданий 12 мільйонів разів. Усі 22 згадки у рішеннях, де знайшлися «прокурорки», виявилися одруківками.

За пошуком слова «правничка» було знайдено 2 судові рішення. Однак виявилось, що судді не називали так жінок-правників. У обох випадках це була помилка у слові «правнучка», що впливає з контексту цих рішень.

Єдиним словом, яке не вдалося знайти навіть у формі одруківки, виявилось слово «членкиня». Можливо, це тому, що все ще не має спільної думки, яку форму фемінітиву вважати правильною – «членка» чи дійсно «членкиня» [7].

Сьогодні особливо затребуваними є назви жінок у війську та паритетне їх представлення поряд з чоловіками. У зв'язку з цим Олена Синчак уклала онлайн-словник «Абетка фемінітивів», що має підзаголовок «Одна в полі воїнка»: назви жінки у війську та як назвати переселенку». Він уміщує понад 100 одиниць. В описах значень слів перевага надається тим, що стосуються військової сфери, участі жінки у війні або її статусу внаслідок війни. Якщо слово вже описано у «Вебсловнику жіночих назв української мови», наприкінці опису наведено покликання на нього. Окремі слова мають рубрику «Цікаво знати», в якій зосереджено увагу на відтінках їхніх значень, особливостях написання та вживання [1].

Таким чином, задля широкого введення гендерно чутливої лексики до юридичних текстів, насамперед необхідні зміни у законодавстві, і перш за все, у Національному класифікаторі «Класифікатор професій», у якому поруч з чоловічим родом буде використано й жіночий на позначення посад і професій.

Список використаних джерел

1. Абетка фемінітивів / Уклад. О. Синчак. URL: <https://behindthenews.ua/spetsproiekti/po-toy-bik-genderu/abetka-feminitiviv-358/>

2. Зміна № 9. ДК 003:2010. Класифікатор професій. Видання офіційне. Київ : Мінекономіки, 2020. 9 с.

3. Національний класифікатор України «Класифікатор професій». URL : <https://www.me.gov.ua/Profession/List?lang=uk-UA&id=d4162ef8-2771-4ac5-99ef-1d4b6f5336af&tag=KlasifikatorProfesii-Poshuk>.

4. Про вищу освіту : Закон України від 01 липня 2014 року № 1556-VII. Відомості Верховної Ради. 2014. № 37-38. Ст. 2004. (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 01 січня 2023 року). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 10.11.2023).

5. Про освіту : Закон України від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради. 2017. № 38-39. Ст. 380. (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 01 січня 2023 року). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#n1235> (дата звернення: 10.11.2023).

6. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26 листопада 2015 року № 848-VIII. Відомості Верховної Ради. 2016. № 3. Ст. 25. (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 03 вересня 2023 року). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#Text> (дата звернення: 10.11.2023).

7. Феміда і фемінітиви. URL: <https://dejure.foundation/longread/femida-i-feminivityu>.

8. Формування комунікативної компетентності поліцейського у сфері гендерної рівності : науково-практичні рекомендації / Т. В. Кононенко, Г. В. Мухіна, А. М. Гельбак, Н. В. Цумарева, Ю. М. Короткова, Т. М. Сабельникова, В. Є. Сусликов; за заг. ред. С. С. Вітвіцького. Київ: Алерта, 2023. 134 с.

Котляренко Світлана Василівна,

доцент кафедри методики викладання української мови та літератури Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, кандидат філологічних наук, доцент

ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТІВ

Ефективність професійної підготовки майбутніх фахівців полягає в діалектичній єдності процесу навчання і виховання, забезпеченні тісного взаємозв'язку професійного навчання з практикою.